

Проблемні питання призначення комплексних експертиз

Наталя Сиротенко

старший науковий співробітник, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2023-6518>, e-mail: nncise@nncise.org.ua

Валентина Абросимова

старший науковий співробітник, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3767-5303>, e-mail: nncise@nncise.org.ua

Публікацію присвячено нагальній проблемі призначення та проведення комплексних судових експертиз різних видів, неправильному визначенню органом, що призначає експертизу, її категорії, впливу зазначених обставин на строки її проведення.

Ключові слова: комплексна експертиза; мотив призначення; ідентифікація; строки проведення експертизи; інтеграційне завдання.

Problematic Issues of Ordering Comprehensive Examination

Natalya Syrotenko, Valentyna Abrosymova

The publication is dedicated to the urgent problem of assigning and conducting complex forensic examinations of various types, incorrect determination by the court ordering the forensic examination of its category, the impact of the specified circumstances on the timing of its conduct.

Keywords: comprehensive examination; purpose of appointment; identification; examination period; integration task.

Відповідно до чинного процесуального законодавства України експерти виконують первинні, додаткові, повторні, комісійні та комплексні експертизи.

Комплексною є експертиза, що проводиться із застосуванням спеціальних знань різних галузей науки, техніки або інших спеціальних знань (різних напрямів у межах однієї галузі знань) для розв'язання одного спільного (інтеграційного) завдання (питання) [п. 1.2.13 Інструкції про проведення та призначення судових експертиз та експертних досліджень, (далі — *Інструкція*)] [1],

Останнім часом органами суду та слідства призначаються комплексні експертизи, які за об'єктами дослідження, поставленими перед експертами завданнями, не відповідають ознакам комплексності. Найбільший відсоток таких призначень припадає на справи господарських судів. Мотиви призначення таких експертиз пояснюються у відповідних ухвалах скороченням строків вирішення спорів у суді. Зазвичай це призначені комплексні судові почеркознавчі експертизи та технічного дослідження документів або судові почеркознавчі експертизи та хімічних досліджень,

або почеркознавчі, хімічні та технічного дослідження документів. Зважаючи на методичні підходи зазначених видів експертиз, визначено, що об'єкти їхнього дослідження різні.

Так, метою судової почеркознавчої експертизи є ідентифікація особи за її почерком (підписом). Експерт-почеркознавець досліджує «сліди» рухів, що відобразилися у спірному рукописі (підписі) та ті, що характерні для почерку (підпису) певної особи, яка перевіряється.

Питання щодо встановлення періоду часу виконання спірного підпису (рукописного запису) вирішує експерт-хімік шляхом дослідження фарбувальної речовини, якою нанесений цей підпис (рукописний запис). Під час проведення зазначеного дослідження відбувається вирізання штрихів підпису (рукописних записів), які мають достатню кількість пасти, що призводить до пошкодження або повного знищення об'єкта почеркознавчого дослідження. Тому цілком логічно, що почеркознавче дослідження має передувати дослідженню з установлення часу виконання спірного об'єкта.

Експертизою з технічного дослідження документів вирішуються питання періоду

виготовлення документа, досліджуються відтиски печаток у ньому шляхом порівняння зі зразками відтисків печаток на документах, виконаних у певний період часу.

Зазначене об'єктивно виключає виконання комплексної експертизи, унеможливорює надання спільного висновку, оскільки не передбачає розв'язання одного (інтеграційного) завдання.

На теперішній час за надходження подібних ухвал (постанов) про призначення комплексних експертиз для виконання поставлених задач, особистого проведення повного дослідження й надання обґрунтованого та об'єктивного письмового висновку на поставлені запитання, експерти змушені користуватися правом, наданим їм законодавством України: направляти клопотання на адресу органу, що її призначив, з проханням змінити вид призначеної експертизи: призначити окремі експертизи за певними дослідженнями [п. 2.1 Інструкції]. Для виконання клопотання на адресу органу, що призначив експертизу, повертаються матеріали справи. Відповідно збільшуються строки вирішення питань, необхідних для розгляду справи (проведення досудового розслідування).

Слід зауважити, що до 02.02.2021 р. п. 4.2 Інструкції надавав право керівникам експертних установ за наявності відповідних причин змінювати процесуальне визначення призначених експертиз, зокрема, їх комплексний характер. Згадана можливість спрощувала процесуальні аспекти організації проведення призначених експертиз, скорочувала строки між винесенням процесуального рішення про проведення експертизи та отриманням відповідного висновку (висновків). Тобто, на думку авторів, унесення змін та доповнень до чинних нормативно-правових актів (особливо відомчих) не завжди має позитивний ефект [1].

Щодо комплексності в судовому почеркознавстві, то до такої експертизи може належати така, коли один експерт користується попередніми висновками іншого експерта.

Але й це можливо під час проведення комплексних експертиз. Тобто результат однієї експертизи об'єктивно впливає на висновок (результат) іншої. Прикладом слугує розв'язання почеркознавчого ідентифікаційного завдання щодо об'єкта зазвичай підпису, виконаного не в рукописний спосіб. Після встановлення експертом з технічного дослідження документів того, що спірний підпис не є рукописом (факсиміле, виконаний за допомогою технічних прийомів тощо), експерт-почеркознавець повідомляє про неможливість вирішення свого питання, оскільки досліджуваний підпис не є об'єктом почеркознавчого дослідження. Однак і в такому разі це віднесення неоднозначне, оскільки вирішення питань, що належать до різних класів (родів) судових експертиз, щодо тих самих об'єктів здійснюються експертами різних спеціальностей без спільних досліджень і без спільної оцінки отриманих результатів. Отже, має місце комплекс експертиз, які можуть бути проведені окремо поетапно, відповідно до методик їх проведення, дотримання правил зберігання об'єктів та поводження з ними, збереження їх початкового стану [2; 3].

Перелік джерел посилання

1. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказ. Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 15.12.2025).
2. Мазниченко Ю., Баулін О., Полянський А. Порядок призначення та проведення комплексних судових експертиз в Україні. *Криміналістика і судова експертиза*. 2025. Вип. 70. С. 165—181.
3. Веретун Г. Комплексна експертиза, особливості та відмінності від поняття «комплекс експертиз». *Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики*. 2018. С. 38—39. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/21_11_2018/pdf/16.pdf (дата звернення: 15.12.2025).